

ПАПИЗМОТ НА ФАНАР И АВТОКЕФАЛНОСТА НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА-ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИЈА

Славко Сасајковски

Доктор по социолошки науки, научен соработник и редовен професор во
Институтиот за социолошки и политичко-правни истражувања, Универзитет

“Св. Кирил и Методиј“, Скопје

bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Апстракт

Уште од (само)прогласувањето на автокефалноста на МПЦ во јули 1967 година на Четвртиот црковно-народен собор во Охрид околностите во православната екумена никогаш не биле понеповолни за надминување на нејзиниот реално недефиниран еклезиолошки и канонски статус. Факт е дека МПЦ-ОА не е во канонски и евхаристички собор со православната екумена и во таа смисла таа на одреден начин не е комплетно оцрквена. Признавањето на нејзината автокефалност во суштина ќе значи канонско и евхаристичко влегување во рамките на вселенското православие и претставеност во тој собор со и преку главата/кефалото на својот прворах по чест и по достоинство. Денес реално и фактички православната екумена е поделена на два дела примарно и есенцијално како резултат на обидите на Фанар, кој има силна (гео)политичка подршка за тоа, да наметне свој статус во рамките на вселенското православие како источен, како православен папа и така да биде темелно деструиран екуменскиот православен поредок на соборност. Тоа значи дека сите автокефални православни помесни синоди/цркви имаат потполно рамноправен статус и одлуките ги носат во собор, при што на владиката од Фанар на одреден начин му се признава првенството по чест и по достоинство, а никако не и по власт. Фанар бара примат токму по власт кој практично ќе ги содржи сите прерогативи и моќи еднакви/еквивалентни на прерогативите и моќите на римскиот бискуп, односно на папата. РПЦ не ги прифаќа таквите амбиции и настојувања на Фанар, кои сосема јасно имаат антируска (гео)политичка подршка, и како плод на овој отворен и круцијален конфликт на современото православие е предизвикан јазот и поделбата на православната екумена на два дела, на два табора. Притоа мора да се знае дека РПЦ, заедно со Руската задгранична православна црква, во секој поглед е повеќе од половина од православната екумена.

Клучни зборови: *Македонска православна црква-Охридска архиепископија; Фанар; Папизам; Автокефалност; Руска православна црква*

THE PAPIISM OF FANAR AND THE AUTOCEPHALITY OF THE MACEDONIAN ORTHODOX CHURCH – ARCHDIOCESE OF OHRID

Slavko Sasajkovski

Doctor of Sociological Sciences, Scientific Advisor and Full Professor at the Institute for Sociological, Political and Juridical Research,
“Ss. Cyril and Methodius” University in Skopje
bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Abstract

Ever since the (self)proclamation of the MOC's autocephaly in July 1967 at the Fourth Church-People's Assembly in Ohrid, the circumstances in the orthodox ecumene have never been more unfavorable for overcoming its real undefined ecclesiological and canonical status. The fact is that the MOC-AO is not in a canonical and eucharistic assembly with the orthodox ecumene and in that sense it is in a way not a complete church. Recognition of its autocephaly will essentially mean canonical and eucharistic entry into space orthodoxy and representation in that assembly with and through the head of its first hierarchy in honor and dignity. Today, the real and factual orthodox ecumenical is divided into two parts primarily and essentially as a result of the efforts of Fanar, who has a strong (geo) political support for it, to impose its status within the space orthodoxy as eastern, as orthodox pope. In this way, the ecumenical orthodox order of catholicity would be thoroughly destroyed. This means that all autocephalous orthodox local synods / churches have completely equal status and make decisions in the assembly. In doing so, the bishop of Fanar is admitted in a certain way that he has a church primacy in honor and dignity, and not in at all. Fanar seeks for himself a primacy precisely in power and which will practically contain all the prerogatives and powers equal to / equivalent to the prerogatives and powers of the Roman bishop, ie the pope.

Keywords: *Macedonian Orthodox Church- Archdiocese of Ohrid; Fanar; Papism; Autocephaly; Russian Orthodox Church*

Вовед

Актуелната премногу сложена состојба која ја оптоварува православната екумена примарно се карактеризира со целосно јасна поделба на два блока меѓу кои се започнати и ескалирани односи на изразита конфликтност. Оваа поделба и особено нивото на конфликтноста никогаш, во периодот уште од поделбата на христијанството на два дела во 1054 година-источно/православно и западно/римокатоличко христијанство, никогаш не била толку оштра каква што е денес. Денес православната екумена е длабоко непријателски поделена меѓу половите на Фанар и на Москва/Руската православна црква. Во никој случај не може да се постави манихејска слика и констелација во смисла дека едната страна е чистата и недвосмислената страна на доброто а другата страна е исто таквата страната на злото. Но во секој случај, ескалирањето на папистичките декларираните амбиции

и планови и преземањето на конкретни акции и делувања во согласност со таквите амбиции и планови на Фанар доведоа до сосема очекувана и во крајна линија премногу нормална реакција на Руската ПЦ. Таа децидно не ги прифаќа амбициите и настојувања на Фанар, кои сосема јасно, меѓу другото имаат и антируска (гео)политичка подршка, веројатно дури и инспирација и директно насочување. Воедно, мора да се знае дека РПЦ, заедно со Руската задгранична православна црква, во секој поглед е квантитативно повеќе од половина од православната екумена.

Во вакви комплексни и конфликтни околности во рамките на православната екумена МПЦ-ОА се најде исправена, и по иницијатива на внатрешни структурни делови и уште повеќе по наметнување од страна на (гео)политички центри и субјекти, пред предизвикот на актуализираниот проблем со нејзината незавршена автокефалност. И тоа во насока и во контекст на грчевито барање на одредено премногу нејасно решение за наводно успешно надминување на проблемот со незавршената автокефалност по примерот на добивањето на т.н. автокефалност на православната црква во Украина од страна на Фанар.

Овој текст е посветен токму на тоа-токму на елаборација, опширно и разработено толку колку што тоа го дозволува просторот определен од страна на организаторот на конференцијата за која е пишуван овој текст, на силното укажување на дефектот и дволичноста на т.н. автокефалност што ја доби црквата во Украина. МПЦ-АО за жал не може да се надева дека од страна на Фанар ќе добие вистинска, или “квалитативна“/“квалитетна“ автокефалност, едноставно затоа што Фанар има осмислено концепт и има конструирано модел на некоја “нова“ автокефалност, која што, пак, е еден од телмелните столбовите, на кои го заснова тој свој концепт и модел на папизам.¹

Папизам

Папизмот претставува концептиран, моделиран, организиран и ситематски многустран обид на Фанар за ревизија на постојниот и многувековен поредок на светското православие поставен на принципите на колективност, односно соборност. Тоа значи дека тој поредок на соборност догматско-еклесиолошки и канонски воспоставува целосно еднаква и рамноправна реално функционална позиција во однос на моќта која произлегува од црковната власт што ја поседуваат помесните православни синоди/цркви кои имаат статус и својство на автокефалност. Овој догматско-еклесиолошки и канонски принцип на соборност е фундаментално и есенцијално спротивен од принципот на папизмот, принцип на кој што догматско-еклесиолошки и канонски е поставена

¹ Авторот на овој текст чувствува потреба да каже дека не е верник, дека е атеист, или поточно кажано дека е агностик, што, меѓу другото, значи дека не е антиагностик. Авторот на овој текст ја прифаќа секуларната држава, што јасно значи дека не ја прифаќа теократска држава, но исто така не ја прифаќа ниту атеистичката држава.

црковната власт и моќ во западното христијанство, односно римокатоличкото христијанство (Danckaert 2015). Принципот на папизам целосно и без било каков остаток ја концентрира црковната власт и моќта која таа власт ја содржи, ја продуцира и ја зрачи преку една личност, личноста на папата. Во римокатоличката црква не постои соборно, или синодално, одлучување, при што гласот на првоерархот би бил потполно еднаков и рамноправен со гласовите на другите членови на соборот, односно на синодот, како што е во православната црква и каде што првоерахот на соборот, или на синодот, има примат само по чест и по достоинство, а никако не и по власт (Kariatlis 2012).

На ова место, за да да нема некави недоразбирања, мора да се потенцира соодносот меѓу собор и синод во рамките на православите помесни цркви. Имено, помесните православни цркви кои имаат поголем број на епископи формираат свет архиерејски собор во кој членуваат сите епископи, во некои случаи само епархиските епископи, а во некои случаи и викарните епископи, и покрај него, значи покрај соборот, заради пооперативно и пофункционално работење на помесната црква, формираат и синод, но исклучиво само како извршно тело на соборот составено од одреден релативно мал број на епископи во однос на вкупниот број на епископи во соборот. Во оние православни помесни цркви каде што постојат и собор и синод како тела на управување со нив, на пример, единствено соборот може да бира и да хиротонира нови епископи, или да разрешува, со било какво значење на тоа практично разрешување, постојни епископи, како и да носи било какви одлуки од суштинско значење за животот и работата на помесната црква. Таму каде што не постојат едновременно и собор и синод, туку постои само синод, како, на пример, (и) во МПЦ-ОА, таму целата црковна власт е во рацете на светиот архиерејски синод кој го сочинуваат сите епископи на помесната црква со потполно еднакво право на глас (Karkkainen 2002).

Воедно, постои потреба, токму на ова место, да се потенцира дека во овој текст зборуваме за римокатоличка, а не (само) за католичка црква, затоа што и православната црква е католичка/католичанска црква, односно соборна црква, во смисла на определбата на црквата од символот на верата како една света, соборна и апостолска црква.

Значи, во римокатоличката црква целата власт е концентрирана и му припаѓа на една една личност, на еден епископ/еден бискуп. Помеѓу другото тој е оној кој во крајна линија инокосно ги носи сите одлуки, вклучително и одлуките во однос на изборот и разрешување на епископи/бискупи, нему му припаѓа целокупната црковно-судска власт, дури тој мора да се согласи и да ги потпише одлуките донесени на концили, односно собори во чија работа учествуваат сите бискупи на глобалната римокатоличка црква. Папата е (и) глава на црквата, римокатолички догматско-еклесиолошки и канонски факт кој мора на ова место посебно да се нагласи, едноставно затоа што и епископот од

Фанар конципирајќи и моделирајќи го својот папизам инсистира токму на тоа-тој да биде глава на православната васеленска црква, а не глава на православната црква да биде Исус. Во томосот за т.н. автокефалност што го доби црквата во Украина, е запишано токму тоа-тоа дека глава на црквата е епископот од Фанар, кој самиот себеси се титулира како Архиепископ на Константинград и Патријарх екуменски, и што најдиректно и најотворено значи дека владиката од Фанар не го признава Исус како глава на екуменската православна црква. Ова понатаму значи дека епископот од Фанар за себе ги бара власта и моќта која ја носи и ја произведува тоа позиција на Исусов намесник на земјата, исто како и во римокатоличката црква во однос на позицијата и моќта на папата како Исусов намесник на земјата. И токму од таа позиција на Исусов намесник на земјата некако логично и дури и нужно произлегува догматско-еклесиолошкиот и канонскиот поредок на римокатоличката црква, исто како што по некаква аналогија или можеби паралела, и владиката од Фанар, жестоко и без какви било догматско-еклесиолошки и канонски скрупули, обидувајќи се да изгради и да наметне своја позиција и моќ на Исусов намесник на земјата, односно на глава на црквата/православната екумена, на таа основа нескриено се обидува етапно, еволутивно и “етапа по етапа“ да етаблира догматско-еклесиолошки и канонски поредок на црковна власт и моќ кој ќе значи пресликување на римокатоличкиот догматско-еклесиолошки и канонски поредок на црковна власт и моќ (Arida 2008). Значи, нов поредок на црковна власт и моќ во рамките на православната екумена, поредок на инокосна власт и моќ, поредок на папизам, кој неминовно мора да биде, темелна и суштинска негација и замена на постојниот црковен поредок на соборност.

Во римокатоличката црква позицијата на папата како Исусов намесник на земјата, односно како глава на црквата, многу силно е зацврстен со внесувањето во догматскиот систем на црквата на догмата за неговата догматска незаблудивост, односно за непогрешливост кога се дебатира за догматски прашања или дилеми. Оваа догма е донесена на Првиот ватикански концил, кој се одржа преку две годишни заседанија во 1869 и 1870 година, поточно е донесена на заседанието во 1870 година. Денес реално конституционално е аплициран само уште еден теократски принцип. Тоа е исламско-шиитскиот теократски принцип Велајате-ваких кој што го претставува темелот на конституцијата на Исламската Република Иран.

Воедно, на ова место мора сосема јасно да се означат разликата меѓу папизам и цезаропапизам. И не случајно во овој текст се зборува за папизам а не за цезаропапизам на Фанар. Настојувањата на Фанар за стекнување на одредена позиција на примат во рамките на православната екумена не само по чест и по достоинство туку и по власт се определени како папизам а не како цезаропапизам. Цезаропапизмот е теократски принцип на основа на кој е поставена државната/конституционалната структура на Државата на Градот

Ватикан, со позицијата на папата како неспорен апсолутен поглавар/владетел, као црковен исто така и световен/државен (Miller 1993). Од друга страна, настојувањата на Фанар за стекнување на позиција на примат не само по достоинство и по чест туку и по власт во рамките на православната екумена, содржи очигледни елементи и компоненти на одредена владеачка позиција по аналогија и по паралела со соодветни елементи и компоненти на позицијата на римокатоличкиот папа, но само како црковен но не и како државен поглавар. Реално денес владиката од Фанар, покрај тоа што би имал примат и по власт во рамките на православната екумена, воедно не може да биде и световен поглавар, затоа што воопшто не е реално да биде конституирана некоја православно-теократска држава. Атос реално тоа не е, Атос не е вистинска држава, тоа има само некој вид на автономија во рамките на Република Грција, со тоа што Фанар има одредена црковна власт врз Атос. Но таа власт фактички не е целосна и апсолутна, таа суштински постои само во однос на грчките манастири, таа реално не постои во однос на другите манастири, на пример, рускиот, српскиот, романскиот... Исто така, Византинската државно-црковна симфонија есенцијално не е теократски принцип, затоа што постоеле две одделни страни-државата и црквата, кои што во своето практично делување, притоа со јасно истакнување на решавачкото влијание на државата врз црквата, работеле како две комплементарни страни. Комплементарни во однос на државниот интерес така како што тој интерес го дефинирала и го наметнувала државата. Црквата, како инфериорна во однос на реалната моќ со која располагала, морала да ја прифати државната дефиниција на државните интереси и да работи комплементарно со државата при промовирањето, бранењето и реализирањето на тие државни интереси. И денес кога се спомнува овој византински принцип во држави кои се православно хомогени или доминантни, тој го подразбира токму тоа практично комплементарно делување на државата и црквата како две посебни страни во остварувањето на државните интереси, навистина барем формално дефинирани во разговори меѓу двете страни, но сепак и во крајна линија дефинирани под мнозинско и решавачко влијание на државата. Денес целосно, реално и објективно гледајќи, во правослалниот државно-црковен свет црквата и колку да поседува сериозна моќ на општествено влијание, сепак таа моќ во никој случај не е поголема од моќта на државата. Така е денес, така било и во Византија, така беше и низ целиот историски период од Византија до денес. Значи, да заклучиме и многу силно да подвлечеме: принципот на државно-црковна симфонија никогаш не бил и денес не е (вистински) теократски принцип.

Автокефалност

Автокефалноста е вториот основен поим на темата на овој текст, заедно со поимот на папизмот. Постои реална потреба заради широко распространетото

мислење за значењето на овој поим, и тоа не само кај т.н. поширока јавност во Македонија, при базичното дефинирање на овој поим веднаш прво да се одреди што не е неговото вистинско значење. Имено мора да биде јасно дека при дефинирањето на поимот на автокефалноста е тотално и апсолутно погрешно да се прави аналогија со поимот на сувереноста, како што е многу широко присутно во нашата јавност, и тоа не само кај онаа т.н. поширока јавност, туку и кај јавноста која претендира да биде стручна или научна јавност за ова прашање. Автокефалноста и автокефалните цркви во никој случај не се нешто по аналогија на суверени, самостојни и независни држави. Впрочем од кого би биле и во однос на кого би биле суверени, самостојни и независни? Не постојат повеќе цркви! Црквата е една единствена-света, соборна и апостолска! Постојат помесни синоди или собори на таа една единствена црква, кои со продорот на етнофилетизмот во црквата почнаа да се нарекуваат цркви со етнофилетистички предзнак (Sljivic 2019). Но тоа сепак е реалност пред која никако не може да се затвораат очи, реалност која треба да важи и за МПЦ-ОА, и таа треба да има право на сопствена етнофилетизација. Суштината и поентата се наоѓа во замаглувањето на суштината на значењето на еден во основа црковен поим на тој начин што таа суштина се префрла на световно рамниште и тоа рамниште понатаму се експлоатира како рамниште на првенствено и суштинско значење на тој поим. Помесните цркви немаат статус и својство на суверени, самостојни и независни “држави“ во однос на останатите помесни цркви (Јагоска-Mikrut 2016). Суштинското значење на поимот на автокефалноста значи дека помесниот православен синод или собор, односно помесната црква, во васеленскиот собор на православната црква, односно во васеленскиот собор на помесните цркви, е претставена со главата/“со кефалото“ на својот првоерарх по чест и по достоинство, а не и по власт, што значи дека помесната православна црква во православниот васеленски собор не е претставена со главата на првоерархот на некој друг помесен синод, по правило територијално соседен. И од тука се генерираат некои карактеристики или т. н. надлежности на автокефалните синоди, како, на пример, тие не само што самите си го бираат својот првоерарх туку и самите си го интронизираат, во литургиите прво ја спомнуваат главата на својот првоерарх а не главата на првоерахот на некој друг синод, самите си варат свето миро а не го добиваат сварено од друг помесен синод...(Meuendorff last updated 2020).

Дека помесните православни цркви не се по некоја световна аналогија суверени, самостојни и независни држави покажува православната историја кога има примери, навистина во поновата историја не многу чести, кога се свикувале сеправославни собори, за кои мора да се знае дека не се васеленски собори, вклучително и оној последниот одржан на Крит, за да се разрешат некои важни прашања во некои пооделни помесни цркви кога тие самите не биле во ситуација да ги решат. На пример, во 2006 година одржан е таков

собор да се реши проблемот со првоерархот на Кипарската православна црква Хризостом (Арситодиму) кој не беше физички и интелектуално во можност успешно да работи, а помесниот синод, и покрај повеќе обиди, не можеше да донесе соодветни одлуки. Претходно, во 2005 година, во еден многу прилично благо кажано контроверзен случај, е разрешен Ерусалимскиот патријарх Иренеј (Скопелитис).

Кога зборуваме за дефинирање на помот на автокефалност денес реално е изоштрена уште една нејзина димензија. Димензијата на процесот или постапката на добивање, давање, стекнување... на автокефалност. Или, уште пофокусирана оваа димензија, прашањето кој се учествува во постапката за стекнување на автокефалност. Намерно ја фокусираме оваа дилема затоа што токму таа всушност претставува еден од темелните столбови на кои Фанар се обидува да го изгради својот папизам. Односно, оваа дилема може на одреден начин да се сублимира во прашањето која е црквата-мајка во спроведувањето на постапката за стекнување на автокефалност (Ponomarev 2019). Навистина историски факт е дека во сите досегашни случаи на стекнување на автокефалност Фанар се појавувал во улогата на црква-мајка. Но таквата улога на Фанар не е детерминирана догматско-еклесиолошки и/или канонски основи, туку затоа што сите помесни синоди кои денес се автокефални помесни цркви се формирале токму на дотогашна канонска територија на Фанар. Овој историски факт не се однесува на другите три историски православни патријаршии, покрај Константинополската-Александријската, Антиохиската и Ерусалимската.

Сосема јасната интенција на Фанар е тој да биде црква-мајка во сите случаи кога се спроведува постапка за стекнување на автокефалност, таа црковна позиција и моќ да ја поседува ексклузивно, што подразбира конечната одлука да ја носи тој и сите други помесни синоди да мораат безусловно да ја прифатат. Ваквата интенција на Фанар е еден од суштествените и клучните темелни столбови на кои тој го гради својот папизам. И не случајно токму оваа интенција на Фанар сосема природно и сосема нормално е и една од точките на најжестокото конфликтно вкрстување меѓу помесните православни цркви. Во изминатиот период од неколку децении во рамките на православната екумена се одржани неколку средби на делегации на помесните синоди, по правило се одржувани во центарот на Фанар во Шамбези, во Швајцарија, на кои се дискутирало и за ова прашање. Притоа се истакнувани повеќе идеи и предлози на основа на кои би се нашло решение за сосема сериозниот проблем кој генерира крупни проблеми на телото на православната екумена. Покрај наведената интенција на Фанар, била изложувана идејата и предлогот сите помесни синоди да се изјаснуваат и одлуката да се носи со консензус, потоа идејата и предлогот црква-мајка да биде помесниот синод на чија канонска територија би се формирал новиот автокефален синод и нејзината волја и одлука да биде решавачка, а Фанар повеќе или помалку само официјално да го издаде томосот и новата автокефална

помесна црква да ја впише во диптихот на цркви. Факт е дека Фанар оваа точка не ја вклучи во дневниот ред на Сеправославниот собор одржан на Крит, во 2016 година. Патем кажано, Фанар си зеде за право и за ингеренција ексклузивно тој да биде свикувач на вакви сеправославни собори и тој да го утврдува нивниот дневен ред, при што останатите учесници формално имаат право да предлагаат негови измени и дополненија, но тие евентуално може да бидат прифатени само доколку за тоа се постигне консензус, што фактички значи дека Фанар си зема право на вето во таквите случаи.

Ова прашање за постапката за стекнување на автокефалност може да се презентира и на примерот на проблемот со признавањето на целосната автокефалност на МПЦ-ОА (Gjorgjevski 2017). Имено, се до последниот период, кога Фанар крајно директно и отворено ја изложи и со сите сили се обидува да ја наметне својата идеја и предлог во однос на постапката за стекнување на автокефалност во рамките на православната екумена, фактички беше на сила гледиштето дека црква-мајка е автокефалниот помесен синод на чија канонска територија треба да се формира новиот автокафелен синод. Токму затоа СПЦ се јавуваше како црква-мајка на МПЦ-ОА. За жал на МПЦ-ОА целата православна екумена беше на стојалиште дека територијата на државата Македонија канонски е во ингеренција на СПЦ согласно со ситуацијата од април 1941 година, кога епископите на СПЦ беа протерани од страна на бугарско-фашистичките (цар-борисова и богдан-филова Бугарија) окупациски сили, а потоа во 1945 година не им беше дозволено да се вратат од страна на новите власти. И затоа МПЦ-ОА преговараше токму со СПЦ. Пресвртот настанува во последниот период на целосно директното и отворено поставување на Фанар на позицијата дека токму тој има ексклузивно право да дава и да прогласува нов автокефален помесен синод. Впрочем, тоа се случи на примерот на Украина и на Православната црква на Украина (Muresan 2020).

Веројатно најважно во целата оваа ситуација околу објавувањето на томсот за формирање на Православна црква на Украина е што Фанар промовира и демонстрира свој концепт и модел на автокефалност, неизбежно и суштински како еден од фундаменталните и клучните столбови на неговиот папизам. И во оваа смисла многу е тешко да се поверува, тоа е практично целосно неверојатно, дека од овој концепт и модел на автокефалност Фанар ќе отстапи во другите случаи, вклучително и во случајот на МПЦ-ОА. А што практично и реално би значела примената на овој концепт и модел на случајот на МПЦ-ОА ќе биде елаборирано во продолжение при изложувањето и анализирањето на елементите на овој концепт и модел, односно клучните и круцијалните елементи на украинската т.н. автокефалност содржани во соодветниот томос. Воедно, притоа, барем посредно, ќе бидат изложени, елаборирани и анализирани и останатите темелни столбови на кои Фанар го гради својот папизам, едноставно затоа што сите тие се содржани во Томсот. Мора на ова место сосема накратко

да се истакне дека во постапката за доделување на “украинскиот томос“ Фанар дури си зеде за право да смета дека има право да интервенира во постојните томоси, да ги менува и да ги дополнува, или целосно да ги повлекува/анулира. Тоа значи дека Фанар е на позиција која недвосмислено и без било какви резерви експлицира неприфаќање на целосно еднаквиот и рамноправен статус на автокефалните помесни цркви, односно неприфаќање на соборноста како најтемелен и насуштински принцип на конституција на православната екумена и замена на тој принцип со принципот на папизам.

“Украинскиот томос“ и позицијата и перспективите на (автокефалната) МПЦ-ОА

Невозможно е и да се помисли дека “Украински томос“ е ad hoc решение на Фанар. Напротив, тој е непосреден и директен израз на конструиран концепт и модел за автокефалност строго по мерката на Фанар како еден од столбовите на кои Фанар го гради својот папизам. Затоа и евентуалниот “македонски томос“ неизбежно ќе ги содржи истите елементи кои ги содржи и “украинскиот томос“. Во продолжение преку изложување на клучните и круцијалните елементи на “украинскиот томос“ во стварност и во суштина ќе ги потцртаме и истите тие елементите кои нужно би ги содржел и “македонскиот томос“. Едноставно, ако постапката по која Фанар работеше и работи со Црквата во Украина е модел кој би бил применет и во однос на МПЦ-ОА, тогаш се осветлува и прашањето за тоа кои би биле последиците по МПЦ-ОА и по македонскиот национален и државен интерес, односно зошто е погрешно од Фанар токму сега, во ова време да се бара решение за проблемот на автокефалноста на МПЦ-ОА. Воедно ако не повеќе барем ќе индицираме и уште неколку темелни столбови на кои се фундира и се развива фанарскиот папизам.

Сето тоа е систематизирано и стегнато низ неколку точки така како што следи:

1. Автокефалната помесна црква ќе биде политичка творба во смисла на тоа што на томосот мора да му претходи договор меѓу Фанар и владата, фактички меѓудржавен договор-некој вид на православен конкордат. Ова во стварност не е ништо ново-на пример, и на томосот за автокефалност на СПЦ од 1920 година му претходеше ваков вид на договор. Оваа точка е многу битна затоа што таа го изразува ставот на Фанар дека автокефалност во стварност и примарно добива државата. Ова понатаму, меѓу другото, значи дека се отвора простор за исполнување на залагањето на Фанар против православиот етнофилетизам. Во Украина со томосот автокефалност не доби некоја Украинска православна црква туку Православна црква на Украина. Тоа значи дека во евентуалниот “македонски томос“ името на црквата нема да биде МПЦ-ОА, таа воопшто нема да биде македонска, туку би била Православна црква во...(следи формалното уставно име на

државата). Дури ни оваа верзија на името не е многу веројатна. Поверојатно е дека името Македонија, или некој негов дериват/придавка, воопшто нема да биде содржано.

2. Обединување на сите постојни синоди во државата, што практично значи се обединуваат синодите на МПЦ-ОА и на ПОА. Синодот на ПОА, за разлика од синодот на МПЦ-ОА, е во канонско и евхаристичко единство со православната екумена. Во оваа смисла веројатно Фанар би гледал поблагонаклоно кон синодот што е во екуменски собор и кој не е македонски етнофилетистички.
3. Постојните поглавари, двајцата архиепископи, Стефан (Велјановски) и Јован (Вранишковски), сигурно дека ќе бидат пензионирани. Сепак, премногу би било Фанар да наметнува нов поглавар од редовите на епископите/митрополитите на Фанар, но прашањето на избор на нов поглавар веројатно некое релативно подолго време би би пролонгиран. Во оваа смисла проблем е што во епископатот на Фанар во овој момент нема епископ Македонец, барем по неговото географско/територијално потекло, што не значи дека во меѓувреме не може да се избере таква погодна личност, погодна во смисла на неговата македонска национално-идентитетска “еластичност“, која би била потоа наметнувана за нов поглавар. Во оваа смисла мора да се фрли светлина врз архимандритот Партениј (Фидановски). Сигурно ќе биде направен силен обид и за пензионирање на некои митрополити на МПЦ-ОА, пред се на Агатангел (Станковски) и Петар (Каревски).
4. Со договорот меѓу Фанар и државата ќе биде формирана нова црква, која нема да има своја историја, која ќе постои, по тој договор, со донесувањето на томосот и од донесувањето на томосот, како што е направено во Украина. И чија што глава ќе биде Фанар, односно владиката од Фанар, а не Исус, и која, меѓу другото, ќе мора да учествува на сите собори што ќе ги свикува Фанар и на тие собори да ги брани ставовите на Фанар без право да гради и да изнесува свои (автономни или суверени) ставови. Зашто томосот, нели, може да биде повлечен!
5. Значи, автокефалност нема да добие некоја постојна помесна црква, автокефалност нема да добие МПЦ-ОА таква каква што денес ја знаеме, со своја историја како возобновена Охридска архиепископија. И сигурно дека новата црква нема да биде со чест и достоинство на архиепископија туку ќе биде митрополија, сигурно именувана како Скопска митрополија, поврзана со одреден број на епископии строго на територијата на државата, значи без дијаспорни епархии.
6. Со евентуалниот томос никако и во никој случај нема да бидат верификувани одлуките на црковно–народните собори, особено не одлуките на четвртиот собор од јули 1967 година, оние собори на кои сега еклесиолошки и

канонски се темели МПЦ, односно се рационализира нејзиното постоење, едноставно затоа што со претходно спомнатиот договор и со томосот ќе биде формирана нова црква.

7. Фанар ќе воспостави егзархијат и егзарх како преоден и подготвител период, можни се и повеќе од еден, кој или кои ќе бидат епископи/митрополити од Фанар и кои ќе ги потчинат двата постојни синоди. Во украинскиот случај најдени се два епископа на Фанар кои по род се Украинци и кои беа поставени за егзарси. Но во соборот на Фанар нема митрополити кои по род се Македонци или потекнуваат од територијата на сегашнава македонска држава.
8. Владиката од Фанар со томосот ќе си земе за себе еден или повеќе храмови и ќе ги прогласи за свои ставропигијални храмови со вклучување на негови/грчки свештеници и со комбинирани служби на грчки и на македонски јазик. Сигурно е дека повеќето од тие храмови ќе се храмови кои се во Охрид, сигурно е дека еден од нив ќе биде сегашниот катедрален храм “Св. Софија“ и сигурно некој од манастирите (веројатно “Св. Наум Охридски“). Плус на тоа веројатно и Бигорскиот манастир. Многу е важно да се знае дека со прогласување на ставропигијални манастири владиката од Фанар има предност да ја носи (и) титулата (архи)епископ охридски, со што се постигнува новиот поглавар на новата (македонска) црква да не може да ја носи титулата охридски.
9. Содржината на “македонскиот томос“ сигурно ќе биде строго во согласност со договорите со Бугарија и со Грција така како што нив ги читаат на Фанар во заедница со Атина и со Софија. Последица е губење на националното македонство и прекинување на историскиот и канонскиот континуум со Охридската архиепископија.
10. Новата црква нема да можа да вари сопствено миро, сега МПЦ-ОА вари, туку ќе го добива од Фанар. Сопственото миро е (силен) белег и атрибут на автокефалните цркви. Исклучок е само (т. н. автокефална) Православната црква на Украина.
11. Новата црква нема да може да има дијаспорни епархии. Сега МПЦ-ОА има три такви епархии, или четири со фактички две Австралиско-новозеландски. Канонската надлежност на Фанар врз дијаспората е еден од најсилните темелни столбови на кои Фанар го гради својот папизам, односно, поконкретно зборувајќи, дефицитот со верници, монаштво, со “живи“ епархии и со резиденцијални/епархиски архиереи. Извесен период постојните дијаспорни епархии на МПЦ-ОА ќе бидат третирани не како епархии на МПЦ-ОА туку како епархии на Фанар а нивните епископи како некој вид на викари на помесните митрополити на Фанар.

Сега сосема логично се поставува, всушност императивно се наметнува дилемата и прашањето што треба да прави МПЦ соочена со ваквите околности

во рамките на православната екумена. Како одговор на таа дилема и на тоа прашање сосема накратко во неколку точки ќе ги скицираме основните елементи и компоненти кои треба да ги содржи и на кои треба да се заснова одговорот и соодветните политики, мерки и активности на црквата. Сосема е јасно дека МПЦ-ОА не е во ситуација да бира помеѓу неспорно добро и неспорно лошо решение. И изгледа дека, всушност тоа помалку или повеќе е очигледно, дека колективната мудрост на црквата, и воопшто колективната македонска стручна, научна и интелектуално мудрост, како и знаењето и вештините за креирање и спроведување на соодветни конкретни политики, мерки и активности, на крајот на краиштата, ќе се есенцираат и ќе се сублимираат во точката на детектирање, идентификување и имплементирање на страната на помалото зло наспроти страната на поголемото зло. И тие, поставени, погледнати и разбрани во рамките и под диктатот на крајно реалните и објективните околности во рамките на православната екумена. Се разбира, со неизбежно додавање и вкрстување на факторот на регионалните (гео)политички околности, односно на факторот на структурата и констелацијата на моќ, која многу повеќе хетерономно октолку автономно е воспоставена и влијае во конкретниот (гео)политичкиот регион.

Еве ги во продолжение погоре спомнатите точки:

1. МПЦ-ОА во постојните околности мора цврсто да се постави во позиција на еквидистанца во конфликтот меѓу Фанар и Москва. И во таа смисла никако не смее да се обидува евентуално да “танцува” на тенка жица распната над провалијата на фанарско – московскиот конфликт. Евентуалната автокефалност добиена од Фанар ќе биде само еден мал, ситен тактички потег на Фанар во конфликтот со Москва. И таа автокефалност ќе биде т. н. автокефалност преку која црквата во (Северна)Македонија ќе биде ставена под реална власт на Фанар.
2. Еквидистанца во однос на СПЦ, ГПЦ (Атинската архиепископија) и БПЦ. Притоа мора многу решително и недвосмислено некако да се “припитомат” линиите на туѓите национални филства во МПЦ-ОА. Особено тогаш и особено оние кои се потикнати како од страната на православни фактори, исто така и уште повеќе оние филства кои имаат (гео)политичка генеза конструирана од страни надвор од регионот. Синодот со конкретни политики мора да демонстрира дека овие филства барем немаат мнозинство кај епископите. На МПЦ-ОА никако не смее да му се повтори некоја авантура слична како писмото упатено до Бугарската ПЦ. Треба да се надминат одредени неповолни состојби, особено во Струмичката митрополија, како и во Бигорскиот манастир. И никогаш повеќе да не се дозволи некои како, на пример, Милен Врабевски и неговата фондација да шират туѓи национални филства низ митрополии на МПЦ.
3. Во постојните црковни и (гео)политички околности помало зло е да се чека и да не се влегува во било какви аранжамани за (наводно)

добивање на автокефалност, при што т. н. автокефалноста добиена од Фанар сигурно нема да биде прифатена од помесни православни цркви кои го претставуваат мнозинството од православната екумена, не толку можеби како број на помесни цркви, туку како бројност на верници, епархии, свештеници, монаштво, епархиски епископи... Околностите во православната екумена, дури и како (гео)политички околности, никогаш не биле понеповолни за признавање на автокефалноста на МПЦ-ОА, уште од 1967 година- унилатералното прогласување на автокафелија и претходно од 1958/59 година- формирањето/обновата на МПЦ како уставна автономија претставена во васеленскиот православен собор преку главата на Патријархот српски и македонски.

4. МПЦ-ОА мора со вложување на максимални сили да се одбрани пред евентуални притисоци, било од македонски политичари било од некои т.н. моќни странски амбасади, и да не дозволи да стане обично “пионче“ во некој регионален (гео)политички “гамбит“.
5. МПЦ-ОА мора да го зачува постојниот канонски неспорен статус на епископите на МПЦ како поединци. Проблематичен беше само канонскиот статус на сега веќе покојниот митрополит Кирил (Поповски). Ако евентуално Синодот, или пооделни епископи влезат во одредени аранжмани со Фанар, и ако потоа не можат целосно, или барем на некое ниво на оптималност, да ги реализираат преземените обврски, тогаш ќе бидат расчинувани, без оглед дали за тоа има канонска основа. Тоа за папизмот на Фанар нема да биде никаква пречка.
6. МПЦ-ОА мора максимално можно, “дури и повеќе од тоа“, да го развива и да го извишува својот црковен живот најстрого во рамките на догмите и на каноните на православие.
7. Синодот мора крајно енергично да ги спречи сите пројави на недостојност како во своите редови, така и во редовите на монаштвото и свештенството. Во оваа смисла Синодот и целата МПЦ-ОА мора уште на превентивно ниво да го спречи настанувањето на случаи како оние со Јован (Вранишковски), со Арсениј Христов, како и со Гаврил (Галев).

Заклучок

“Украинскиот томос“ не е ad hoc концепт и модел на томос, наводно прилагоден на приликите во Украина. Исто така и евентуалниот “македонски томос“ нема да биде ad hoc концепт и модел на томос наводно прилагоден на специфичните прилики во Македонија. “Украинскиот томос“ како концепт и како модел треба крајно продуктивно и ефикасно да ја одигра улогата на еден од темелните столбови на кои Фанар го поставува и го развива својот папизам. МПЦ-ОА нема евентуално да добие томос поинаков од оној кој го доби православната црква во Украина. Затоа, во овој момент, МПЦ-ОА не треба

да бара решение за “заокружување“ на својата автокефалност преку соработка и додворување на Фанар. Уште од возобновата на ОА како МПЦ, околностите во православната екумена, како и регионалните (гео)политички околности, не биле толку многу неповолни за “заокружување“ на нејзината автокефалност, како што се тоа актуелните околности. Во оваа смисла, МПЦ-ОА не треба да игра ниту на “картата“ на Фанар, ниту на “картата“ на Москва. Императив на актуелните околности е најдоследно можно да ја чува и да ја развива својата православно-црковна и македонско-национална мисија и максимално стрпливо да чека, како што чекаше досега, поповолни околности и во православната екумена и во регионалната (гео) политичка структура и констелација на моќ.

Референци (приказот на реферните е изразито селектиран заради недостаток на простор)

1. Arida R.M.(2008): Manifestations of “Orthodox” Ecclesiology, <https://static1.squarespace.com/static/5357de0fe4b0191d0dc8cf13/t/5808afb9d482e9d2da24bba9/1476964281935/Ecclesiology.pdf>, 14.05.2020.
2. Danckaert S.(2015): A New Ecclesiology for the Orthodox Church?, September 23, 2015, <https://blogs.ancientfaith.com/orthodoxyandheterodoxy/2015/09/23/a-new-ecclesiology-for-the-orthodox-church/>, 11.05.2020.
3. Gjorgjevski Gj.(2017): Macedonian Orthodox Church in the Context of Balkan and European Orthodoxy, George Fox University Occasional Papers on Religion in Eastern Europe, Volume 37, <http://pbf.edu.mk/wp-content/uploads/2017/07/Macedonian-Orthodox-Church-in-the-Context-of-Balkan-and-European.pdf>, 14.05.2020.
4. Jarocka-Mikrut A., Glen P.(2016): The problems of Eastern Orthodox Church buildings of historical value-changing uses over the years, De Gruyter Open, 13.05.2020.
5. Kariatlis P.(2012): Affirming Koinonia ecclesiology: an orthodox perspective, Phronema, Vol. 27(1), 2012, 51-66, https://sagotc.edu.au/sites/default/files/files/kariatlis/Affirming_Koinonia_Ecclesiology.pdf, 11.05.2020.
6. Karkkainen V. M.(2002): An Introduction to Ecclesiology, InterVarsity Press, 13.05. 2020.
7. Meyendorff J.(2020 last updated): Eastern Orthodox Christianity, <https://www.britannica.com/topic/Eastern-Orthodoxy/History>, 12.05.2020.
8. Miller D.A. (1993): The Legal System of Vatican City, *uniset.ca* > microstates2 > va_cyclopedia, http://uniset.ca/microstates2/va_cyclopedia.pdf, 13.05.2020.
9. Muresan C.(2020): Ukrainian Orthodox Church Autocephaly and its Ecumenical Consequences, Ecumenical news / Aktuelles, https://www.researchgate.net/publication/339502332_Ukrainian_Orthodox_Church_Autocephaly_and_its_Ecumenical_Consequences, 15. 05. 2020.

10. Ponomariov A.(2019): Ukrainian Church Autocephaly: The Redrawing of the Religious Borders and Political Identities in the Conflict between Ukraine and Russia, Russian Analytical Digest, No. 231, 25 January 2019, <https://ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD231.pdf>, 16.05.2020.
11. Slivic D., Zivkovic N.(2019): Self_Ruled and Self-Consecrated Ecclesiastic Schism as a Nation-Building Instrument in the Orthodox Countries of South Eastern Europe, <file:///C:/Users/UserB/Downloads/genealogy-04-00052.pdf>, 12.05.2020.

Документи

1. Decrees of the First Vatican Council, http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/1869-1869,_Concilium_Vaticanum_I,_Documenta_Omnia,_EN.pdf, 14.05.2020.
2. PATRIARCHAL AND SYNODAL TOMOS FOR THE BESTOWAL OF THE ECCLESIASTICAL STATUS OF AUTOCEPHALY TO THE ORTHODOX CHURCH IN UKRAINE, <https://www.patriarchate.org/-/patriarchikos-kai-synodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-ekklesiastikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-orthodoxon-ekklesian>, 11.05.2020